

Nezaměstnanost – politika zaměstnanosti

1. Nezaměstnanost jako ukazatel ekonomické a sociální úrovně společnosti

1.1. Politický pohled - jedinec - společnost - stabilita

Listina základních práv a svobod - čl. 26

1.2. Ekonomický pohled

- Magický čtverec

- Výkonnost ekonomiky

- PS - zdroj - výroby (ekonomické činnosti),
- nezaměstnanost = ztráta zboží a služeb, které nebyly vyrobeny (poskytnuty)
- PS - zdroj poptávky - po zboží a službách
- určitá nezaměstnanost působí jako stimul (2-4 %)

-Trh práce

PS je zboží, mzda = cena PS, zákon nabídky a poptávky

- kvalita, resp. struktura PS
- mzdy neklesají - mají tendenci růst - politický aspekt, nátlakové skupiny - odbory

1.3. Sociální pohled

důsledky pro jednotlivce, pro společnost

2. Základní pojmy

Co je nezaměstnanost? Kdo je nezaměstnaný?

„Job“ - placené zaměstnání „work“ -jakákoliv práce - vč. domácí

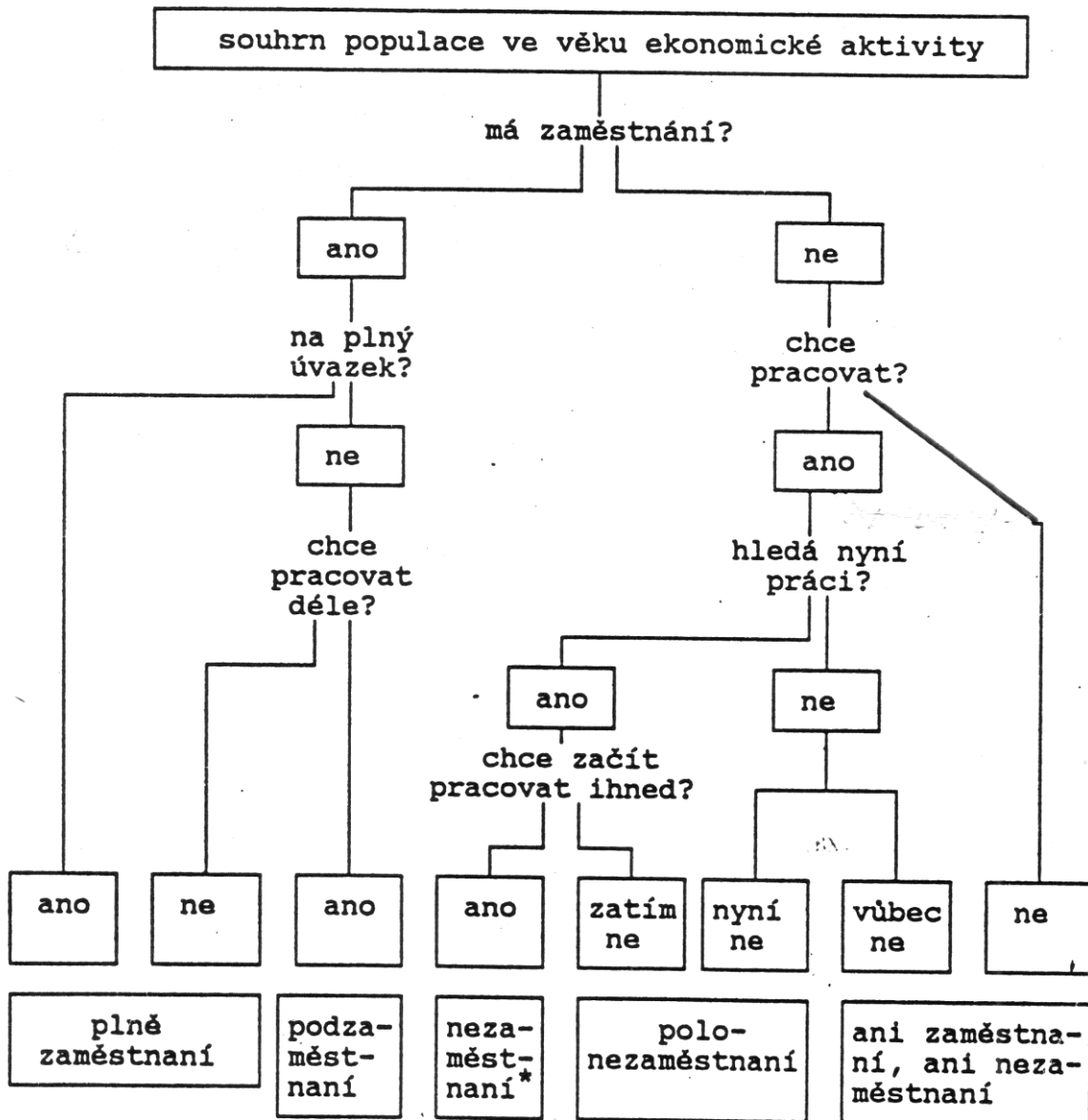
Definice ILO - (Mezinárodní úřad práce - Ženeva):

Nezaměstnaný je člověk který:

1. je schopný práce (věk, zdravotní stav, osobní situace)
2. chce zaměstnání (teď)
3. přes tuto snahu je nyní bez zaměstnání

$$\text{míra nezaměstnanosti} = \frac{\text{počet nezaměstnaných}}{\text{počet ekonomicky aktivních}}$$

Kdo je nezaměstnaný

3. Druhy (formy) nezaměstnanosti

3.1 Z hlediska trvání:

- krátkodobá
- dlouhodobá (obvykle delší než 12 měsíců)
- opakovaná

3.2 Z hlediska příčin:

- Frikční nezaměstnanost
  - přechodná - „mezi dvěma zaměstnáními“
  - hledání nového zaměstnání, stěhování, osobní situace
  - z hlediska ekonomické ani sociální politiky není problém
- Cyklická a sezónní nezaměstnanost
  - hospodářský cyklus
  - přírodní cyklus
- Strukturální a technologická nezaměstnanost
  - změna struktury, technický pokrok, produktivita práce
  - politické a ekonomické vlivy
  - zánik odvětví (profesí) - vznik nových

3.3 Zkreslující skutečnosti:

- Skrytá nezaměstnanost
nehledají práci, neregistrují se, rezignace (při dostatečné nabídce by práci přijali, vdané ženy, mladí lidé, nízká kvalifikace, lidé s handicapem)
- Neúplná zaměstnanost
nucený zkrácený úvazek, týdenní práce
- Nepravá nezaměstnanost
  - využívají sociálních dávek
  - lidé, kteří nechtějí pracovat, ale chtějí využívat výhod sociálního systému
  - registrují se, ale nabídky odmítají
  - pracují spíše v šedé nebo černé ekonomice - případně nepracují vůbec

4. Člověk a práce

4.1 Centrální role práce v naší kultuře

Židovsko-křesťanský aspekt, antická racionalita, euro-americká civilizace
Nebylo tomu tak vždy a všude: Mýtus o ráji, Mýtus zlatého věku Práce jako trest

Gen 3.

19 V potu své tváře budeš jíst chléb ...

23 Proto jej Hospodin Bůh vyhnal ze zahrady v Edenu, aby obdělával zemi.

život lovců a sběračů, období Bohyně - kultura žen, Tichomořské ostrovy

„lenost“ lidí v rozvojových zemích

Nejde o to „vůbec nepracovat“

Rovnováha mezi prací a odpočinkem (zpěv, tanec, modlitba)

Práce je prostředek - ne cíl

„Ora et labora“,

přitažlivost východní spirituality

postmoderna

Erich Fromm- „Mít nebo být“

Konrád Lorenz – „závod se sebou samým“

workoholismus

Přesto - práce má zásadní význam v našem životě

4.2 Různé pohledy:

- sociální encykliky - spirituální rozměr práce
Rerum novarum - 1891 - Lev XII,
Laborem exercens 1981 ,Centesimus Annus 1991 - Jan Pavel II
- Adam Smith - práce, půda, kapitál
- Karel Marx - práce - jako zdroj hodnoty a nadhodnoty, odcizení
- Bedřich Engels - „Význam práce pro polidštění opic“
- Max Weber - protestantská etika
- Michal Novak - „Duch demokratického kapitalismu“

4.3 Význam práce

hluboké zakořenění práce:

- v uspokojení materiálních potřeb
- v psychice člověka
- ve společenském uspořádání
- ve spirituálním životě (účast na tvorbě)

4 dimenze člověka: (biologická, psychologická, sociální, spirituální) pouto, které nás váže k realitě, jeden ze zdrojů identity člověka

sociologický aspekt:

životní dráha člověka je vázána na zaměstnání

sociální status - pozice, kterou člověk zaujímá k druhým lidem v rámci daného sociálního systému.

sociální role - ustavené způsoby jednání

očekávání od držitelů sociálních pozic určuje práva a povinnosti vůči druhým lidem - v moderní společnosti - tržní hospodářství

Význam placeného zaměstnání pro člověka (A.Giddens):

1. Peníze
2. Úroveň činností (rozvoj schopností a dovedností)
3. Rozmanitost života
4. Struktura času
5. Sociální kontakty
6. Osobní identita

4.4 Postoje k nezaměstnanosti

- Liberálové
„člověk si za to může sám“
nezaměstnanost je důsledek dočasné nerovnováhy na trhu práce, určitá nezaměstnanost je prospěšná, vždy je možno získat práci za nízkou mzdu, je možno se rekvalifikovat atd.
- Keynesiáncí (sociální demokracie)
Příčiny: - technický pokrok vytlačuje pracovní sílu
- nedostatek koupěschopné poptávky vede k poklesu výroby, to nelze řešit pouze trhem, ale státními zásahy
- Marxismus
nezaměstnanost je spjata s kapitalismem - tj. se soukromým vlastnictvím výrobních prostředků a snahou o maximální zisk
řešením je zrušení soukromého vlastnictví a centrální regulace
- Křesťanská sociální doktrína
sociálně-tržní hospodářství princip solidarity, subsidiarity, personaly, spirituální rozměr

5. Nezaměstnanost a její důsledky pro jedince

5.1 Životní úroveň

průměrná nezaměstnanost snižuje životní úroveň na 1/2,
problém chudoby,
velká část nezaměstnaných nedostává podporu

5.2 Sociální deprivace

- vyloučení ze sociálních vztahů
  - vyloučení z konzumu jako centrální aktivity moderní společnosti
- absolutní
- relativní (vzrůstá)

5.3. Změny ve vnímání času

Rozbití časové struktury dne - nejzávažnější (?) psychologický důsledek.
Existence volného času má opačný důsledek než u pracující populace
(vzácnost), pasivní životní styl, nezájem, časový blahobyt - hmotný blahobyt

5.4 Rodina

Nezaměstnanost postihuje větší počet osob než uvádí statistika, dezorganizace a krize rodinného systému, narušení zvyklostí,
změny v sociálních vztazích - izolace rodiny, změna v postavení otce, změny v rozdělení rolí (domácí práce), dvojnásobná rozvodovost,
důsledky pro širší rodinu - rodina naopak může působit pozitivně zejména širší rodina
Reprodukční funkce - u mužů klesá sňatečnost, u žen naopak

5.5 Fyzické zdraví

Jiná situace než ve 30. letech - již ne podvýživa, ale stres, civilizační choroby,
celkový zdravotní stav, alkohol, tabák, drogy, nezdravý způsob života

5.6 Psychické zdraví

přímá úměrnost s existencí psychologických poruch, psychosomatika

6. Společenské aspekty nezaměstnanosti

6.1 Ztráta statusu

pro člověka je důležité - mít zaměstnání, mít určité zaměstnání
status nezaměstnaného je inferiorní, status je závislý na konzumu, snaha udržet -
případně zlepšit status,
specifické problémy mladých nezaměstnaných

6.2 Participace, stigma

participace - účast na životě společnosti - občanská práva

vyločení z profesionálního společenství je vyločení z plného občanství

získání stigmatu („znamení“ - označení) status nezaměstnaného se blíží statusu pacienta - klienta

řada nezaměstnaných odmítá přijmout nový status

6.3 Sociálně patologické jevy

Sebevražednost - demonstrativní sebevraždy (není prokázáno)

alkohol, drogy, kriminalita, rasismus, terorismus

radikální politické postoje - nepřímý vliv

nezaměstnaní spíše apatičtí, ale celková atmosféra (Německo - 30. léta) - v

případě vyšší nezaměstnanosti pravděpodobně vyšší vliv extrémistických politických stran a hnutí

6.4 Postoje veřejnosti

převládá kritický postoj - projev strachu,

ambivalentní postoje

nezaměstnaný je sám zodpovědný

veřejnost očekává aktivní přístup nezaměstnaných

kritický - moralizující princip

analogie - s handicapovanými

- s některými sociálně patologickými jevy

Eurobarometr - (EU)

70 % obyvatel považuje nezaměstnanost za největší společenský problém

57 % je ochotno z tohoto důvodu platit vyšší daně i když 67 % považuje daňové zatížení za vysoké

6.6 Riziko nezaměstnanosti

Riziko nezaměstnanosti je nerovnoměrně rozděleno - rizikové skupiny

- věk (stáří, mládí)
- pohlaví (ženy)
- nízká kvalifikace
- minority
- lidé s postižením

6.7 Underclass

třída deklasovaných - zvláštní sociální skupina - v poslední době narůstá
koreluje nezaměstnanost a chudoba

dlouhodobá opakující se nezaměstnanost

specifický způsob života, sklon k asociálnímu chování - bludný kruh

„dědičnost“

závislost na sociálním státu

„dvoutřetinová společnost“ (Dahrendorf)

„čtvrtý svět , druhořadí lidé“ vypadá z hlavního procesu společnosti

velká města 30 % populace (včetně rodin)

„slums“ - prostorové vyčlenění

9 mil. Američanů (4 %) – patří mezi underclass

4 kategorie:

- pasivní chudí - příjemci sociální podpory
- kriminální živly
- podnikavci - nelegální ekonomika
- závislí, bezdomovci, lidé s postižením

7. **Životní strategie nezaměstnaných**

závisí na čase (délce) nezaměstnanosti, na typu osobnosti, na kultuře a dalších podmínkách

7.1 Závislost na čase - vývoj v čase:

- fáze uvolnění, odpočinku (krátká)
- fáze úzkosti a deprese
- fáze adaptace - pasivní –aktivní

7.2 Z hlediska cíle:

- hledání zaměstnání - řešení vnější situace
- přežití v nových podmínkách - řešení vnitřní situace
- překonání stigmatu

Radikální omezení spotřeby - frustrace - rezignace - revolta (škála)

Částečné omezení spotřeby – substituce – adaptace - změna způsobu života

Hledání východiska bez redukce spotřeby

- konformní (legální) způsob

- nekonformní (nelegální) způsob

Vytěsnění z vlastního vědomí

Přijetí statusu nezaměstnaného (srovnej „akceptace vady“)

Zodpovědnost společnosti (oběť)
 Adaptace na aktivity volného času
 Náhradní aktivity (sňatek)
 Zaměření se na budoucnost (rekvalifikace)

7.3 Oblasti, odkud je možno odvozovat pomoc:

- rodina (širší)
- sociální stát
- nelegální ekonomika

7.4 Strategie nezaměstnaných z hlediska postojů

- konformisté - usilují o práci legálními prostředky
 - úřady práce atd.
- ritualisté - vzdali se naděje, ale dodržují rituál hledání práce
- podnikaví - většinou nelegální prostředky
- kalkulující - neusilují ve skutečnosti o zaměstnání, ale využívají systém
- snažící se o únik z reality - rezignace - alkohol, drogy, sekty
- autonomní - „nezávislost“ na společnosti a jejích hodnotách

8. Strategie společnosti (politika zaměstnanosti)

důležitý politický, sociální a ekonomický problém

8.1. Ekonomická politika

- vytváření nových pracovních míst (poptávka)
- podpora investic a ekonomického růstu
- vytváření pracovních míst financovaných z veřejných zdrojů (veřejné služby, veřejné zakázky)

8.2 Politika trhu práce

(ovlivnění nabídky práce)

- regulace vstupu a odchodu z trhu práce (vzdělání, mateřská dovolená, cizinci, důchody)
- přizpůsobování struktury nabídky poptávce - rekvalifikace
- ovlivnění vzdělávacího systému
- regionální rovnováha
- informace – zprostředkování

8.3 Legislativní regulace

- zákon o zaměstnanosti č.435/2004 Sb.
- legislativa EU
- Rada Evropy, ILO a další mezinárodní instituce

8.4 Služby zaměstnanosti

Jádro politiky zaměstnanosti - PES - Public Employment Service

zprostředkovatelný práce - soukromé později státní

dnes většinou státní (i když někde soukromé agentury - USA, někde zakázány)
především „úřady práce" - úkoly:

- získávat informace o trhu práce - nabídka /poptávka
- rozdělovat uchazeče na volná místa
- poradenství, rekvalifikace
- někde podpory v nezaměstnanosti

8.5 Pracovní poradenství

- rekvalifikace

- individualizace a personalizace

- psychologické, právní, faktické

výcvik - krátkodobý - získání a udržení pracovních návyků,

specificky zaměřené programy podle nositelů:

- dospělí, ženy v domácnosti, lidé s postižením, mladiství, minority

8.6 Regionální rovnováha

- problém specifiky regionů (ekonomický, politický, sociální)

- přesun zdrojů - fondy (EU, i v jednotlivých zemích)

- investice

- přesun institucí

8.7 Programy podpory nezaměstnaných

historie - růst úlohy státu - původně chudí - později nezaměstnaní různá filosofie

- typy sociálního státu.

9. **Nezaměstnanost – světový problém**

Výroční zprávy ILO

Zhoršování situace v 80. a 90. letech - pokles (stagnace) ekonomického růstu

- kulminace 1992, 1993

- zvyšování nezaměstnanosti od poloviny 70. let. (Krise „sociálního státu")

projevuje se i v RZ

nedaří se řešit

9.1 Tři okruhy problémů:

1. ekonomický růst a zaměstnanost

- základní zákonitost

2. globalizace

- integrace světové ekonomiky, růst obchodu - liberalizace, volný pohyb PS (EU), mělo by dojít k vyrovnávání, ale paradoxně globalizace přispívá ke zvyšování nerovností

liberalizace obchodu - rozdíly v produktivitě práce liberalizace znemožňuje přijímat ochranná opatření (GATT- WTO, celní unie) integrace - omezuje možnost „národní“ sociální politiky

3. technologické změny a nezaměstnanost

- snížení poptávky po nekvalifikovaných PS (underclass)

- snížení poptávky po práci vůbec

9.2 Politika EU v 90. letech

1. Mobilizace nabídky práce - informace, legislativa

2. Rozvíjení dovedností - rekvalifikace, vzdělání

3. Podpora ducha aktivního hledání práce

4. Tvorba pracovních příležitostí

5. Individualizace a personalizace

6. Regionální rovnováha - - regionální fondy EU

9.3 Národní plány zaměstnanosti (Zpráva Evropské komise 1998)

4 pilíře – 19 bodů

1.pilíř – Zlepšit zaměstnatelnost

- Opatření ke snížení nezaměstnanosti mládeže
- Předcházet dlouhodobé nezaměstnanosti
- Přejít od pasivních k aktivním opatřením
- Podmínky pro spolupráci sociálních partnerů (zaměstnavatelé, odbory, stát)
- Rozvoj celoživotního vzdělávání
- Usnadnit přechod ze školy do zaměstnání
- Rozvíjení relevantních dovedností (vč.jazyků)

2.pilíř – Rozvíjet podnikatelství

- Usnadnit zakládání a provoz podniků
- Pomoc rozvoji samostatné výdělečné činnosti
- Příležitosti pro tvorbu nových pracovních míst
- Daňový systém příznivý pro zaměstnanost
- Snížit DPH na pracovně náročné zboží a služby

3.pilíř – Povzbudit přizpůsobivost firem a jejich zaměstnanců

- Modernizovat organizaci práce
- Revize pracovního zákonodárství
- Podporovat přizpůsobivost podniků podmínkám trhu práce

4.pilíř – Posílení politiky rovných příležitostí

- Vyrovnat rozdíly v postavení žen a mužů
- Podmínky pro sladění pracovního a rodinného života
- Usnadnit návrat do práce po přerušení
- Integrace lidí s postižením do pracovního procesu

Literatura:

- Mareš,P.: Nezaměstnanost jako sociální problém.Praha, SLON1994
 Krebs, V. a kol.: Sociální politika. ASPI Publishig s.r.o.Praha 2002
 Konečný, B., Sojka, M.: Malá encyklopedie moderní ekonomie.
 Praha, Libri 1996
 Listina základních práv a svobod (součást ústavního pořádku ČR)
 Zákon č.435/2004 Sb., o zaměstnanosti
 www.mpsv.cz